

Η συναρπαστική αρχαία Μακεδονία

Ο Μιλτιάδης Χατζόπουλος μιλάει στην εφημερίδα Καθημερινή για τη νέα σειρά βιβλίων του γερμανικού εκδοτικού οίκου De Gruyter

Γιατί παραμένει έως σήμερα σημαντική η αρχαία Μακεδονία; Πού ακριβώς βρισκόταν, ποιοι ήταν οι Μακεδόνες, ποιοι στην πραγματικότητα ήταν ο Φίλιππος Β΄ και ο Αλέξανδρος; Στα ερωτήματα αυτά δίνει καθαρές απαντήσεις το πρώτο βιβλίο μιας νέας σειράς του γερμανικού εκδοτικού οίκου De Gruyter, με τίτλο «Αρχαία Μακεδονία», το οποίο συνέγραψε ο ιστορικός, ακαδημαϊκός και λογοτέχνης Μιλτιάδης Χατζόπουλος. Είναι ένας κριτικός απολογισμός των μελετών των τελευταίων δεκαετιών για τη Μακεδονία, μια έγκυρη προσέγγιση της προόδου της ιστορικής έρευνας για μια περιοχή ανεξερεύνητη μέχρι τις αρχές του '50, πριν έρθουν στο φως τα πρωτόγνωρα, συνταρακτικά αρχαιολογικά ευρήματα στη Βεργίνα, στην Πέλλα, στο Δίον κ.α.

– Γιατί μας ενδιαφέρει ακόμη και σήμερα η Μακεδονία;

Διότι ήταν το πρόπλασμα του εθνικού κράτους, ο προάγγελος των σύγχρονων ευρωπαϊκών μοναρχιών, που οι άμεσοι κληρονόμοι τους είναι οι σύγχρονες δημοκρατίες. Το πρότυπο αυτό περνάει από τη Μακεδονία στη Ρώμη, στη συνέχεια ανακαλύπτεται από τους νομικούς του τέλους του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης και σφραγίζει τη δημιουργία των νεότερων ευρωπαϊκών κρατών. Η αρχαία Μακεδονία είναι συναρπαστική γιατί είναι ένας συνδυασμός αρχαιότητας και νεωτερισμού, της διατήρησης των αξιών μιας ομηρικής κοινωνίας και μαζί της δίψας για τις τελευταίες πνευματικές αναζητήσεις και πολιτιστικές δημιουργίες. Οι ελίτ της Μακεδονίας καλούν ποιητές, ιστορικούς, φιλοσόφους, αρχιτέκτονες και ζωγράφους από την Αθήνα, αλλά δεν αντιγράφουν, δημιουργούν νέες καλλιτεχνικές και πνευματικές σχολές. Ο συνδυασμός αρχιτεκτονικών ρυθμών, η ζωγραφική των ψευδαισθήσεων, η διαφοροποίηση μεταξύ φερόντων στοιχείων της οικοδομής και της διακόσμησης σε μνημειώδη κτίρια, η χρήση του επιχρίσματος στην τοιχοποιία αναπτύχθηκαν για πρώτη φορά στη Μακεδονία πριν διαδοθούν στον ελληνιστικό κόσμο και αντιγραφούν αργότερα από τη Ρώμη. Μακεδονική πρωτοτυπία είναι οι καμαροσκεπείς τάφοι με τις μνημειώδεις προσόψεις, οι μεγάλες πολυτελείς θόλοι, τα βασιλικά ανάκτορα. Η μακεδονική εκδοχή της αττικής διαλέκτου, η ελληνική «κοινή γλώσσα», ο άμεσος πρόγονος της νεοελληνικής, είναι που εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον αρχαίο κόσμο. Για διοικητικούς σκοπούς ο Φίλιππος Β΄ (ή ακόμη νωρίτερα ο Αρχέλαος) είχε υιοθετήσει ως επίσημη γλώσσα την αττική αντί της μακεδονικής διαλέκτου. Ο Ασόκα, ο Ινδός μεταρρυθμιστής βασιλιάς που εισήγαγε τον βουδισμό, έγραφε τα διατάγματά του και στην κοινή ελληνική, ο χριστιανισμός διαδόθηκε στην κοινή ελληνική. Όλα αυτά τα γνωρίζαμε. Εκείνο που δεν γνωρίζαμε είναι ότι η σύνθεση όλων των παραπάνω στοιχείων έγινε εντός και όχι εκτός Μακεδονίας.

– Πού βρισκόταν η αρχαία Μακεδονία;

– Με την επέκταση των Μακεδόνων, η Μακεδονία άλλαζε όρια. Το αρχαίο βασίλειο, στην κλασική εποχή του, εκτεινόταν από την Πίνδο μέχρι την κοιλάδα του Στρυμόνα και από την Οσσα και τα Καμβούνια μέχρι λίγο βορειότερα από τα σημερινά ελληνικά σύνορα.

Η μακεδονική εκδοχή της αττικής διαλέκτου, η ελληνική «κοινή γλώσσα», ο άμεσος πρόγονος της νεοελληνικής, είναι που εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον αρχαίο κόσμο.

Ο ιστορικός, ακαδημαϊκός και λογοτέχνης Μιλτιάδης Χατζόπουλος.

Κατά τη Ρωμαϊοκρατία χωρίζεται στα δύο, στη Μακεδονία Prima (προς Νότο) και στη Μακεδονία Secunda (προς Βορρά), και στη συνέχεια ιδρύεται η Διοίκηση της Μακεδονίας που περιλαμβάνει σχεδόν όλα τα Βαλκάνια, ενώ κατά τους βυζαντινούς χρόνους περιορίζεται στο θέμα της Μακεδονίας, το οποίο βρίσκεται στη Θράκη. Η Μακεδονία παραμένει μόνο ως ανάμνηση, χωρίς κανένα διοικητικό ή πολιτικό περιεχόμενο. Εξαφανίζεται εντελώς από τον χάρτη με τους Οθωμανούς, οι οποίοι δημιουργούν διοικητικές υποδιαιρέσεις άσχετες με την Ιστορία. Αργότερα, νεότεροι γεωγράφοι επιχειρούν να συνδέσουν αρχαία ονόματα με τη σύγχρονη εποχή, όμως η Μακεδονία, στα όρια του αρχαίου και του σύγχρονου ελληνισμού, υπέστη ξένες εισβολές και εγκαταστάσεις πληθυσμών, πολλά ονόματα χάθηκαν, επέζησαν ο Ολυμπος, η Βέροια, η Σαλονίκη, όμως η Εδεσσα στην κοινή λαλιά λεγόταν Βοδενά, ένα σλαβικό όνομα, με αποτέλεσμα τη δυσκολία ταύτισης αρχαιολογικών χώρων με αρχαίες πόλεις. Στα τέλη του 19ου αι., με τη συρρίκνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια, Ευρωπαίοι διπλωμάτες συμπεριέλαβαν τρία οθωμανικά βιλαέτια –Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου, Σκοπίων– σε μία ενότητα που την ονόμασαν Μακεδονία. Αυτή η ανύπαρκτη ιστορικά Μακεδονία διαίρεθηκε με τους βαλκανικούς πολέμους στα τρία, μεταξύ Ελλήνων, που πήραν το μεγαλύτερο μέρος, Σέρβων και Βουλγάρων. Οι λίγες ιστορικές πηγές και τα ανοιχτά σε διαφορετικές ερμηνείες αρχαιολογικά ευρήματα άφησαν το πεδίο ελεύθερο σε κάθε είδους έριδες, αμφισβητήσεις, διαφορετικές απόψεις. Τα πράγματα έγιναν σαφέστερα με την ταύτιση των Αιγών με τη Βεργίνα, το λίκνο του μακεδονικού βασιλείου. Στο βιβλίο παρακολουθώ τις προσαρτήσεις και καταλήγω στα εδάφη που περιλαμβάνει η Μακεδονία στο τέλος της κλασικής εποχής.

Η μακεδονική εκδοχή της αττικής διαλέκτου, η ελληνική «κοινή γλώσσα», ο άμεσος πρόγονος της νεοελληνικής, είναι που εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον αρχαίο κόσμο.

– Ποιοι ήταν οι Μακεδόνες;

– Ήταν ποιμενικός λαός, κτηνοτρόφοι που ζούσαν στα υψίπεδα του Ολύμπου, των Καμβούνιων και των Πιερίων. Τον 7ο αιώνα π.Χ. κατέβηκαν στην παράκτια πεδιάδα, εκτόπισαν ή εξολόθρευσαν τους γηγενείς, λίγοι εκ των

οποίων παρέμειναν στην περιοχή, ίδρυσαν την πόλη των Αιγών και άρχισαν να επεκτείνονται. Τη μακεδονική ιθαγένεια αποκτούσαν όσοι αφομοιώνονταν μέσω του στρατού και μέσω της παιδείας, των γυμνασίων. Από τους αφομοιωμένους ντόπιους, ξένους μισθοφόρους και τους μετανάστες από άλλες ελληνικές περιοχές ενισχύεται η κοινότητα των Μακεδόνων. Δεν γράφουν στη μακεδονική διάλεκτο, που είναι ελληνική, αλλά μετά τον 5ο αι. π.Χ. στην αττική. Λατρεύουν τους ίδιους θεούς με τους υπόλοιπους Έλληνες, οργανώνουν τις ίδιες τελετές για τη μετάβαση από τη μία ηλικία στην άλλη, έχουν τις ίδιες δοξασίες περί θανάτου και ζωής μετά τον θάνατο. Έχουν τους ίδιους πολιτικούς θεσμούς, εκκλησία του δήμου, βουλή, άρχοντες, δεν είναι ένα πρωτόγονο βασίλειο. Στις μακεδονικές πόλεις υπάρχουν δημόσια κτίρια, θέατρα, ναοί, στάδια...

– Τι καινούργιο μαθαίνουμε για τον Φίλιππο, τον Αλέξανδρο και τη μεταξύ τους σχέση;

– Μια διεισδυτική έρευνα στη γενεαλογία των πηγών, που χρονολογούνται 300 ή και 500 χρόνια αργότερα και δεν είναι πάντα αντικειμενικές, συχνά είναι σκανδαλοθηρικές, έφερε στο φως ενδιαφέροντα στοιχεία. Ο Φίλιππος Β΄ απέκτησε επτά συζύγους, αλλά τη μία μετά την άλλη, δεν είχε χαρέμι, δεν φαίνεται να απέκτησε παιδιά με περισσότερες από μία γυναίκες ταυτόχρονα. Οι προηγούμενες σύζυγοι του Φιλίππου αποσύρονταν σε κάποια μεριά του παλατιού, όπως η Ολυμπιάδα, η μακροβιότερη από τις συζύγους του, όταν παντρεύτηκε την τελευταία γυναίκα του, την Κλεοπάτρα. Δεν επιβεβαιώνεται ότι ο Αλέξανδρος, όπως ψιθυριζόταν από την αρχαιότητα, ήταν συνένοχος στον φόνο του πατέρα του. Οι περιγραφές της σκηνής του φόνου δείχνουν έναν Αλέξανδρο αιφνιδιασμένο και φοβισμένο για τη ζωή του, όταν τον φυγαδεύουν από το θέατρο στα ανάκτορα. Επειτα, στον τάφο που έφερε στο φως ο Ανδρόνικος –ο οποίος θεωρώ ότι είναι του Φιλίππου Β΄ και όχι του γιου του, Φιλίππου Γ΄– η ζωφόρος φέρει μια σκηνή που προβάλλει την καλή μεταξύ τους σχέση: ο Φίλιππος Β΄ σκοτώνει ένα λιοντάρι και ο Αλέξανδρος, στο κέντρο της εικόνας, προστρέχει να τον βοηθήσει.

– Ήταν ο Αλέξανδρος ένας ρομαντικός που ήθελε να κατακτήσει τον κόσμο ή ένας πραγματιστής πολιτικός;

– Κληρονόμησε έναν πόλεμο από τον πατέρα του και τον διεξήγαγε βλέποντας και κάνοντας, ανάλογα με τις συνθήκες τις οποίες αντιμετώπιζε. Ο Αλέξανδρος, όταν βρισκόταν το 330 στην Περσέπολη, σκέφθηκε να σταματήσει τις κατακτήσεις και να επιστρέψει στη Μακεδονία, ο ίδιος ή μέρος του στρατεύματος, όμως η δολοφονία του Δαρείου και η συνέχιση των εκθροισμάτων από τους συνεργάτες του τον ανάγκασαν να προχωρήσει και να φθάσει έως τον Ινδό. Ωστόσο, δεν είχε εξαρχός αυτό τον στόχο. Κλείνω το βιβλίο εφιστώντας την προσοχή στις πηγές. Οι Μακεδόνες συκοφαντήθηκαν από τους πολιτικούς εχθρούς τους. Ακόμη και ο Πολύβιος, ο κυριότερος ιστορικός της ελληνιστικής εποχής, δεν έλεγε όλη την αλήθεια όταν διακυβεύονταν τα συμφέροντα των συμπατριωτών του Αχαιών και των προστατών του Ρωμαίων. (Πηγή: Καθημερινή, Τασούλα Καραϊσκάκη).